

Az értelem játszi fényei

Kosztolányi-fordítók és -kiadók a Francia Intézetben

„Mindenki tudja, mi volt neki az írás – mindene –, a nappala, az éjszakája, az egészsége, amije csak volt, annak szolgálataiban állott. Hiszen sarkantyúval kergette bele az életét a művészetbe... Az értelem játszi fényeit szerette, annak villandóságait és villódzásait és nem a vakhítt – mint egy nemes rómaihoz illik –, és megvetette az ostobaságot. Nem szerette sem a homályt, sem a misztériumokat... de rajongott a francia szellem világosságáért...” – írta Füst Milán Kosztolányiról, aki reneszánszát éli Franciaországban. A francia közönség a negyvenes években már olvashatta műveit, de azután hosszú időre eltűnt az irodalmi köztudatból, mfg fiatal, lelkes magyar és francia fordítók, könyvkiadók fel nem támasztották. Ők meséltek munkájukról, kedves íróikról a napokban a budapesti Francia Intézetben.

Arra a kérdésre is megpróbálták választ adni, lehet-e méltóképpen fordítani Kosztolányit, a puristát, aki egész életében harcolt anyanyelve tisztaságáért, aki megkínlódott a fordítás csapdáival, és jól ismerte a megtisztító crejü francia nyelvet is, amely semmiféle hazugságot nem enged. Egyikük, Sophie Kepes szerényen úgy fogalmazott, hogy nem lehet, de mégis próbálják, és ha bukások sorozata után olykor némi siker koronázza próbálkozásait, az már eredmény. Az est folyamán franciául is elhangzott novella- és regényrészletek azonban azt bizonyítják, hogy a fordítóknak igenis sikerült hiteles, szép szövegeket adniuk az olvasók kezébe Franciaországban.

Az intézetben másfél éve Karinthy Frigyes és Ferenc franciaországi fogadtatásáról emlékeztek meg. Akkor mutattak be olvasóinknak Thierry Rocher-t, az *In Fine* kiadó igazgatóját, aki újra eljött hozzánk, és Szende Tamást, aki ennél a kiadónál indította meg magyar irodalmat bemutató sorozatát. Most ő vezette a Kosztolányi-estet. Vivane Hamy-t, Sophie Kepes-t és Virág Ibolyát együtt most először üdvözölhettük Budapesten. Mindhárman más-más utat jártak be, de mindhárman ugyanazért dolgoznak.

Sophie Kepes Füst Milán-díjas író, költő, fordító, a *Quinzaine Littéraire* című hetilap kelet-európai irodalmi tanácsadója (akinek édesapja magyar), Jean-Luc Moreau tanítványaként fordított először Kosztolányi-novellákat, majd később Füst Milánt, Esterházy Pétert.

Viviane Hamy (1990-ben hozta létre saját kiadóját, ő jelentette meg Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* című könyvét és a három nagy Kosztolányi-regényt: a *Pacsirtát*, az *Edes Annát* és *Az aranysárkányt*) Karinthy Frigyes-től jutott el Kosztolányihoz. Karinthyt annyira megszerette, hogy elolvastotta a magyar irodalomból mindent, amihez a *Bibliothèque nationale*-ban hozzájutott. Akkor fedezte fel a

régebbi Kosztolányi-fordításokat, és képtelenségnek érezte, hogy a fiatalabb nemzedékhez ne jussanak el ezek a művek.

Thierry Rocher és Szende Tamás a *Corvina* Kiadóval közösen készült válogatást Kosztolányi novelláiból és Pilinszky prózájából. Ők adták ki *Babits Gólyakalifa*, Karinthy Frigyes *Tanár úr, kérem*, Karinthy Ferenc *Budapesti ősz* és Földes Jolán *A halászó macska uccája* című regényét. Tervezik, hogy újra megjelentetik Füst Milán *Fellegem története* című regényét és Hunyady Sándor novelláit.

Virág Ibolya, az Albin Michel közép-európai sorozatának szerkesztője

Abban, amit „a magyar irodalom áttörésének” szoknak nevezni, bizonyára nem kis része volt az 1980 óta Franciaországban élő Virág Ibolyának, aki makacs szervezőmunkájával és fordításaival kiharcolta azt, ami eddig még senkinek nem sikerült: hogy az egyik tekintélyes párizsi könyvkiadóban, a nagy amerikai és európai bestsellerek kiadására is szakosodott *Albin Michelnél*, a jól ismert *Nagy fordítások* című sorozatát belül megindította és szerkeszti a Közép-Európa irodalmát bemutató sorozatot.

Virág Ibolya német-magyar szakos tanárként végzte el az egyetemet, majd egy ideig nyelvet tanított az *Eötvös-kollégium*-ban. Fordított többek között *Weöres-* és *Pilinszky*-verseket, *Mándy*-novellákat, *Nádas* Péter-darabokat, *Csalog Zsolt*-, *Hajnóczy Péter*-, *Örkény István*-*Lengyel Péter*-, *Kertész Imre*-íráásokat. Amikor 1980-ban úgy döntött, hogy Franciaországban próbál szerencsét, és a könyvkiadásban keres munkát, sokan megmosolyogták. Maga is meglepődött azon, hogy mennyire nem ismerik sem a mi irodalmunkat, sem a szomszédainkét. Végigjárt kis és nagy ki-

adókat Párizsban, állást ugyan nem kapott, de arra kérték, javasoljon magyar könyveket. Elhatározta, hogy vizsgálódásait kiterjeszti az egész kelet-közép-európai régió irodalmára. Akkor ez merőben új volt. François Mitterrand magyarországi látogatása a nyolcvanas évek elején fokozta az érdeklődést az e régióbeli országok iránt. Virág Ibolya a *l'Harmattan* Kiadónál hívta életre az első kelet-közép-európai sorozatot. Itt jelentette meg Krúdy Gyula *N. N.*, *Grendel* Lajos *Éleslövészet*, *Kemény István Magyar munkások* című könyvét, *Bibó István A kelet-európai kisállamok* és *Szűcs Jenő Vázlat Európa három történelmi régiójáról* című tanulmányát Fernand Braudel előszavával. Második állomásán, a *Souffles* kiadóban indította meg a *Közép-Európa* elnevezésű sorozatot. Itt jelent meg Esterházy Péter *Függő* című könyve, egy válogatás Virág Ibolya fordításában Kosztolányi írásaiból és Krúdy *Bukfenc* című könyve. Az 1989–90-ben bekövetkezett politikai változások hatására reflektorfénybe került a kelet-közép-európai országok irodalma.

Virág Ibolya a magyar irodalmat folytatásban, a klasszikusoktól a maiakig mutatta be. Krúdy Gyula – Kosztolányi Dezső – Márai Sándor kiadása jelentette a legfontosabb állomásokat. Tavaly a *Lire* című folyóirat az év legjobb húsz könyve között tartotta számon Márai *Vendégjáték Bolzanóban* című regényét. Krúdy Gyula *Asszonyosságok díja* című könyve (Virág Ibolya és Jeann-Pierre Thibaudat fordítása) mind a könyvpiacra, mind a sajtóban igen nagy sikert aratott. Az *Albin Michelnél* most tervezi, Sophie Kepes fordításában, Kosztolányi *Esti Kornél* című könyvének a kiadását. Előkészületben van többek a talán leghíresebb Márai-könyv, az *Egy polgár vallomásai* című, egy Hrabal-novelláskötet, a cseh Ivan *Matousek* regénye.

Virág Ibolya nem titkolja, hogy nagy segítséget kap azoktól a hazai szakemberektől, akik jól ismerik Kelet-Közép-Európa történelmét és irodalmát, és hogy az irthon megjelenő fordítások jó tájékozási pontot jelentenek számára. Ahhoz azonban, hogy némi visszhangja is legyen külföldön országaink irodalmának, nemcsak javasolnia és fordítania kellett a könyveket, hanem el kellett juttatnia őket az olvasókhoz, el kellett érnie, hogy felfigyeljenek rájuk. Szép lenne, ha nálunk is volna néhány olyan könyvesbolt, mint Párizsban, a híres Mouffettard utcai piac közelében, ahol Ibolya is dolgozott egy ideig, és ahova vásárlás után ma is gyakran benéztek az emberek, hogy megtudakolják: „Mit olvassunk a hét végén?” Ha ma már jóval többet és talán lényegesebbet tudnak rólunk Franciaországban, mint korábban, abban irodalmunknak, Virág Ibolyának és fordító-, kiadótársainak is nagy szerepe volt. Köszönet érte.

Ferch Magda